

Social Impacts of Urbanization on communities Surrounding the University of Phayao¹

Chatthip Chaichakan

Lecturer in Public Administration, Department of Political Science,
School of Political and Social Science, University of Phayao, Thailand

Received: June 19, 2017 **Accepted:** September 20, 2017

Abstract

This research aimed to study social impacts of urbanization on the communities surrounding the University of Phayao, particularly communities Maeka Sub-district, and to rank intensity and severity of problems, capacities and needs of Maeka communities. It employed a qualitative methodology in which documentary research, secondary data collection, and structured interviews were carried out to collect data. Content analysis was employed to analyze data.

This research finds that Maeka Sub-district has been a college town and is becoming more urbanized in all dimensions, including population and ways of life, administrative spheres, economic activities, and infrastructure and environment. This urbanization results in 24 social impacts. Regarding their intensity and severity, the most severe negative impact is the garbage problem while the most intense positive impact is the variety of occupations in Maeka. This study suggests that relevant agencies should collaborate to solve existing problems and systematically develop Maeka.

Keywords: urbanization, university town, social impact

¹ This article is part of the research project under the same title. It is carried out as part of the research programme entitled 'Urbanization of communities surrounding the University of Phayao: the case of Maeka Subdistrict' which is funded by ABCreative Center, University of Phayao, in cooperation with Thailand Research Fund.

ผลกระทบทางสังคมจากการกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา²

ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ได้รับบทความ: 19 มิถุนายน 2560 ตอบรับตีพิมพ์: 20 กันยายน 2560

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในตำบลแม่กา นับตั้งแต่มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพะเยาขึ้น และเพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนตำบลแม่กาที่จะเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเก็บข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลได้ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

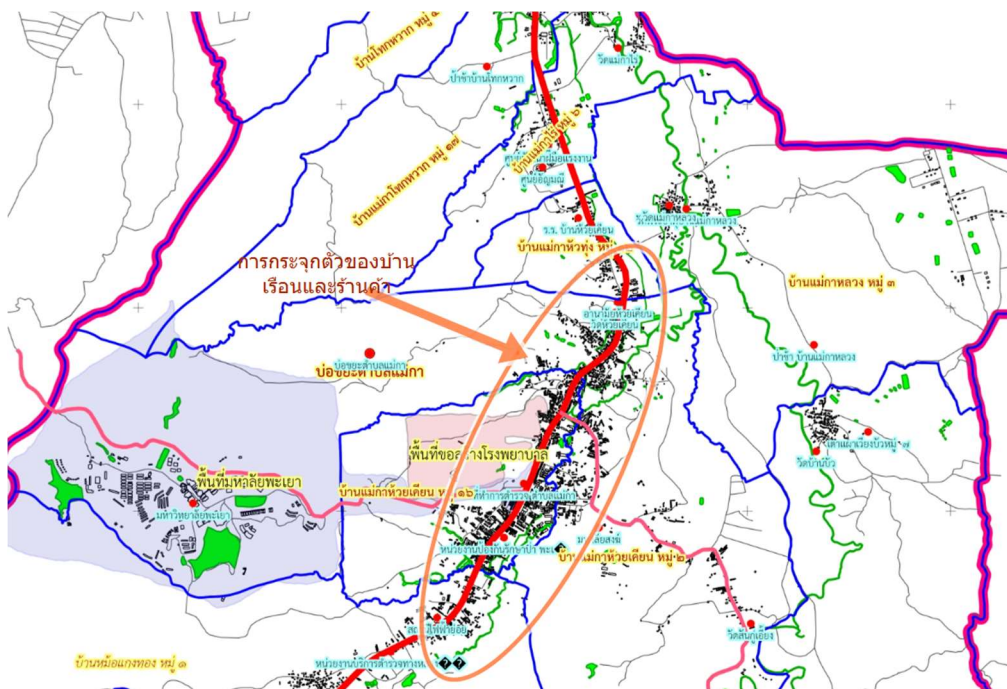
ผลการศึกษาพบว่า ตำบลแม่กามีแนวโน้มความเป็นเมืองมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในทุกมิติ อันได้แก่ ด้านประชากรและวิถีชีวิต ด้านพื้นที่การปกครอง ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม โดยความเป็นเมืองเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนตำบลแม่กาใน 24 ประเด็นด้วยกัน ซึ่งเมื่อนำผลกระทบเหล่านี้มาจัดลำดับความสำคัญ/ความรุนแรง พบว่า ผลกระทบเชิงลบที่มีความรุนแรงมากที่สุด คือ ปัญหาขยะในชุมชน และผลกระทบเชิงบวกที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ การเกิดอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นในตำบลแม่กา และข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนและทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและพัฒนาตำบลแม่กาอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การกลายเป็นเมือง, เมืองมหาวิทยาลัย, ผลกระทบทางสังคม

² บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชื่อเดียวกัน ซึ่งเป็นการดำเนินงานภายใต้ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา: กรณีศึกษาตำบลแม่กา” ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมการวิจัยเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยพะเยา ในความร่วมมือกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บทนำ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 มหาวิทยาลัยพะเยาได้เริ่มดำเนินการจัดการเรียนการสอนในจังหวัดพะเยาอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงเริ่มแรกเป็นการดำเนินการในลักษณะวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยนเรศวร และย้ายมาตั้งที่ตำบลแม่กาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 และดำเนินงานในลักษณะของวิทยาเขตจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2553 จึงได้แยกตัวออกมาเป็นเอกเทศโดยใช้ชื่อว่า มหาวิทยาลัยพะเยา ทั้งนี้ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยพะเยาเกิดขึ้นบนวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในจังหวัดพะเยา และการจัดตั้งดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพื้นที่บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยทั้งในมิติกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (เบญจวรรณ วงศ์คำ, 2550; รพีพงษ์ กันยะมี, 2546; สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา, 2557) เช่น จำนวนประชากรของตำบลแม่กาที่เพิ่มขึ้นจาก 11,797 คน ในปี พ.ศ. 2542 เป็น 20,019 คน ในปี พ.ศ. 2557 การยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่กาเป็นเทศบาลตำบลแม่กาในปี พ.ศ.2551 และการกระจุกตัวของบ้านเรือนและร้านค้าในบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยพะเยา (ดูภาพที่ 1) เป็นต้น

ภาพที่ 1 แสดงการกระจุกตัวของบ้านเรือนและร้านค้าบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยพะเยา

ที่มา: เทศบาลตำบลแม่กา

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยพะเยาในพื้นที่แม่กาได้ส่งผลทั้งในเชิงบวกและลบต่อชุมชนตำบลแม่กา (เบญจวรรณ วงศ์คำ, 2550) โดยในเชิงบวก จีระวัฒน์ หมั่นงาน และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจในตำบลแม่กาและพบว่า สภาพเศรษฐกิจของชุมชนตำบลแม่กามีแนวโน้มที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่

ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2560)

ประชาชนในชุมชนแม่กาและนักลงทุนจากพื้นที่อื่นได้เข้ามาลงทุนก่อสร้างอาคารหอพัก อาคารพาณิชย์ เพื่อให้บริการแก่นิสิตของมหาวิทยาลัย โดยชุมชนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือชุมชนห้วยเคียน ชุมชนหม้อแกงทอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยพะเยาตั้งอยู่ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจภายในครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยชุมชนที่ได้รับผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในครัวเรือนมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนหนองแก้ว ชุมชนบ้านบัว ชุมชนห้วยเคียน ชุมชนหม้อแกงทอง เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัย

ในทางตรงกันข้าม เสียงสะท้อนที่มองกลับมายังมหาวิทยาลัยพะเยาจะตั้งคำถามกับการดำรงอยู่ของสถาบันแห่งนี้ ยกตัวอย่างเช่น ในมุมมองของผู้ใหญ่บ้านจากหมู่บ้านหนึ่งในตำบลแม่กาที่มองว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความเจริญแต่ก็ไร้ทิศทาง (เบญจวรรณ วงศ์คำ, 2550, หน้า 9) หรือ งานวิจัยของ ขวัญ สงวนเสริมศรี (2554) เรื่อง “วิถีชุมชนคนแม่กา” ที่พบว่า วิถีชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไป และเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนตำบลแม่กาในหลายด้าน เช่น การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค การบุกรุกพื้นที่ป่า การจัดการขยะหมอกควันจากการเผาขยะและฟืน การสูญเสียวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นผลจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจากหลายพื้นที่อันส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนแม่กาลดลงไปด้วย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยาจึงเป็นจุดสนใจหลักของโครงการศึกษาวิจัยนี้ โดยผู้วิจัยมองว่า การดำรงอยู่ของมหาวิทยาลัยพะเยาได้ก่อให้เกิดการกลายเป็นเมือง (Urbanization) ขึ้นกับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา อันนำมาสู่คำถามสำคัญที่ต้องตอบว่าการกลายเป็นเมืองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมใดบ้าง และอะไรคือปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยาที่ควรได้รับความสนใจและการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา นับตั้งแต่มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น
- 2) เพื่อศึกษาและจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา

ขอบเขตการวิจัย

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา นับตั้งแต่มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพะเยาในตำบลแม่กา (พ.ศ. 2542) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) และจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา โดยพื้นที่ที่อยู่ในความสนใจของงานชิ้นนี้จำกัดอยู่เพียงตำบลแม่กา ซึ่งเป็นตำบลที่มหาวิทยาลัยพะเยาตั้งอยู่และประกอบด้วยชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 18 หมู่บ้าน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**1. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางสังคม**

ความหมายของการประเมินผลกระทบ (impact) ที่มักจะมีการอ้างถึงกัน คือ คำนิยามของ Thomas R. Dye (1984 อ้างใน อำนวย วงษ์พานิช, 2549) ที่ว่า การประเมินผลกระทบ หมายถึง “การแสวงหาความจริงถึงสาเหตุและผลของนโยบายโดยใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์” และโดยทั่วไป การประเมินผลกระทบทางสังคม มักจะถูกมองว่า “เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์ (การคาดการณ์ การประเมินผล และผลสะท้อนกลับ) และการจัดการผลที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ” (Vanclay, 1999 อ้างใน ชมพูนุช พงศ์เพชรประยูร, 2549 หน้า 12) และ “เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนคนที่อาศัยในชุมชนและสังคม โดยจะคาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่จะเกิดขึ้น” (สถาบันนโยบายการศึกษา, 2539 อ้างใน ชญาน์รัฐ จันทรคำ, 2556 หน้า 15) ซึ่งอาจเป็นการศึกษาในประเด็นย่อยต่างๆ เช่น ประชากร การเจริญเติบโตของชุมชน คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม การรวมกลุ่มในชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) มีลักษณะของการวิจัยและการปฏิบัติที่ผสมองค์ความรู้ เทคนิควิธี และคำนิยามต่างๆ ไว้ด้วยกัน เพื่อวิเคราะห์ ติดตาม และจัดการผลทางสังคมที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่ง Vanclay (2003 หน้า 6) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการประเมินผลกระทบทางสังคมไว้ เช่น เป็นการทำความเข้าใจสถานะแวดล้อมอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม เป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อการพัฒนาและผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ดีกว่า เป็นต้น นอกจากนี้ Esteves, Franks, and Vanclay (2012) ได้สรุปลักษณะที่ดีของ SIA หรือศิลปะของ SIA ไว้ว่า เป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ ผู้ดำเนินการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ Burdge (2003) ที่มองว่า เป้าหมายของ SIA ที่แท้แล้วคือ การช่วยเหลือปัจเจกบุคคล ชุมชน รัฐบาล และภาคเอกชน ในการทำความเข้าใจและคาดการณ์ผลลัพธ์ทางสังคมที่จะเกิดกับคนและชุมชน จากการดำเนินนโยบาย แผน และโครงการต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น และมุมมองของ Webler, Kastenholz, and Renn (1995) ที่มองว่า SIA นั้นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันภายในสังคม

เนื่องจากผลกระทบทางสังคม (Social Impacts) มีขอบเขตที่กว้างขวาง ครอบคลุมมิติทางสังคมตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบัน ชุมชน จนถึงระบบสังคมขนาดใหญ่ เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงจะนิยาม “ผลกระทบทางสังคม” ตามความหมายของ (Clark, 1997 อ้างใน ชญาน์รัฐ จันทรคำ, 2556 หน้า 15) ว่าผลกระทบทางสังคม หมายถึง “การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคน สัตว์ สภาพและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต โครงสร้างและแบบแผนทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างพร้อมกันตั้งแต่ระดับบุคคล เป็นต้นไป” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถพิจารณาได้ในหลายมิติ เช่น มิติเนื้อหา มิติความจริง มิติทิศทาง มิติคุณค่า เป็นต้น

2. แนวคิดการกลายเป็นเมือง

urbanization ถูกแปลเป็นภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น ความเป็นเมือง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.ป.; อรุณ สถิตพงศ์สถาพร, 2558) การกลายเป็นเมือง (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2557) กระบวนการเป็นเมือง

(ดารณี บัญชรเทวกุล, 2551) การขยายตัวของเมือง (วิติยา ปิตตังนาโพธิ์, 2555) การสร้างบ้านแปงเมือง (ดำรงศักดิ์ จันทอทัย, 2547) เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้สนใจศึกษา urbanization ในประเทศไทยพึงระลึกว่า คำไทยที่หลากหลายเหล่านี้มาจากแนวคิดหนึ่งเดียว คือ urbanization นั่นเอง ซึ่งโครงการวิจัยนี้เลือกแปล urbanization ด้วยคำว่า “การกลายเป็นเมือง” ด้วยเหตุผลของความหมายที่สะท้อนโดยตรงถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้กลายเป็นเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ งานชิ้นนี้สนใจศึกษา urbanization หรือการกลายเป็นเมือง โดยเลือกศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยาว่า ได้เกิดกระบวนการกลายสภาพของชุมชนสู่การเป็นเมืองมากขึ้นอย่างไร และงานชิ้นนี้จึงมองว่า การกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นนั้นไม่จำเป็นต้องทำให้ชุมชนโดยรอบๆ กลายเป็นชุมชนเมือง ทว่า การกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นนั้นได้ทำให้ชุมชนมีความเป็นเมืองมากขึ้น

ความเป็นเมืองเป็นสิ่งที่วัดได้ยากเนื่องจากสามารถพิจารณาได้ในหลากหลายมุมมอง ซึ่งมักจะขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาว่าต้องการจะศึกษาความเป็นเมืองอย่างไร ยกตัวอย่างงานของ (อรุณ สถิตพงศ์สถาพร, 2558) ที่เลือกพิจารณาความเป็นเมืองในมิติของประชากรและรายได้ของเทศบาล โดยเน้นพิจารณาอัตราการเพิ่มของประชากรและรายได้ของเทศบาลในพื้นที่เมืองที่เลือกศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ สุพจน์ บุรพุกศลศรี (2531) ได้สรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาความเป็นเมืองไว้ 4 หลักเกณฑ์ คือ เกณฑ์ด้านพื้นที่การปกครอง เกณฑ์ประชากร เกณฑ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจ (อาชีพ) และเกณฑ์คุณสมบัติขั้นต่ำที่กำหนดไว้ เช่น มีไฟฟ้า ประปา สถานที่สำคัญต่างๆ เป็นต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับหลักการพิจารณาเมืองของ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง (2541) ที่มองว่าการให้คำจำกัดความของคำว่าเมืองนั้นมีได้ 4 วิธีการด้วยกัน คือ การนิยามโดยใช้จำนวนประชากร การนิยามโดยใช้ความหนาแน่นของจำนวนประชากร การนิยามโดยใช้กฎหมายและการบริหาร และการนิยามโดยใช้บทบาทของเมือง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาที่สนใจการเกิดของมหาวิทยาลัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกลายเป็นเมืองมีอยู่แล้วจำนวนมาก ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสามกลุ่ม กลุ่มแรกสนใจศึกษาการกลายเป็นเมืองของเมืองมหาวิทยาลัยควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น งานของ Akpan (2006, 29-36) ซึ่งได้ศึกษาผลกระทบของการกลายเป็นเมืองและการเพิ่มขึ้นของสถาบันการศึกษาในชุมชน Third Ward ในรัฐเท็กซัส และพบว่า ชุมชน Third Ward ซึ่งเป็นที่ตั้งของ Texas Southern University และ University of Huston เกิดกระบวนการกลายเป็นเมืองขึ้นโดยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรและชุมชนควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาของมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกัน งานของ Chao Ye และคณะ (2014, 264-272) พบว่า การกลายเป็นเมืองของเมือง Nanjing ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย Xianlin ได้ส่งผลกระทบต่อหลายมิติ เช่น ประชากร การออกนโยบาย การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า เมืองมหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกลายเป็นเมืองประเภทใหม่ในประเทศจีน ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เคยเกิดใน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและบางประเทศในยุโรปมาแล้ว

กลุ่มที่สองมีจุดสนใจในการศึกษาที่ผลกระทบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองมหาวิทยาลัย ซึ่งข้อสรุปที่ได้มีความคล้ายคลึงกัน คือ การขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัยเป็นปรากฏการณ์ที่ความเป็นเมืองเกิดและแพร่ขยายไปยังพื้นที่รอบมหาวิทยาลัย และปัญหาที่พบมักจะเป็นปัญหาในลักษณะเดียวกับการกลายเป็นเมืองโดยทั่วไป เช่น

ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2560)

ปัญหาการรุกร้าพื้นที่เกษตร การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้าง ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะ ปัญหามลภาวะทางอากาศ ปัญหาความเป็นชนบทเลือนหายไป เป็นต้น (เช่น กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550; ศรศักดิ์ สัตยานุวัตร, 2550; สุภารัตน์ อุทธารัตน์ และ ณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์, 2554; สุภาวดี บุญยฉัตร และคณะ, 2546; วิद्या ปิตตังนาโพธิ์, 2555) นอกจากนี้ งานเหล่านี้ได้ระบุเพิ่มเติมด้วยว่า รูปแบบการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เช่นนี้มักจะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นหลัก ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้ชัดจากการขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัย เช่น การเพิ่มขึ้นของสิ่งปลูกสร้าง การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินรอบมหาวิทยาลัยเพื่อรองรับนิสิตนักศึกษา (หอพัก ร้านค้า) เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มักจะนำไปสู่การขยายตัวแบบไร้ทิศทางและขาดการวางแผนพัฒนาที่ชัดเจน

งานที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในกลุ่มนี้ คือ งานของ วิद्या ปิตตังนาโพธิ์ (2555) ซึ่งได้ศึกษาพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก และสรุปผลการศึกษาไว้ว่า สิ่งที่แตกต่างระหว่างเมืองมหาวิทยาลัยกับเมืองทั่วไป คือ บริบทในแง่ของความเข้มข้นของนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นประชากรหลักที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียกว่า “studentification” หรือการรุกร้าเข้าครอบครองพื้นที่โดยนิสิตนักศึกษา และงานของ สุภาวดี บุญยฉัตร และคณะ (2546) พบว่า ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่อาจพบได้ในเมืองมหาวิทยาลัยคือ ช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนที่มหาวิทยาลัยนั้นตั้งอยู่ ซึ่งโดยทฤษฎีแล้ว การมีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาในชุมชนควรจะกระตุ้นให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทางด้านวิชาการ ทว่า ในทางปฏิบัติ ไม่มีการถ่ายทอด/สื่อสาร/ส่งผ่าน ข้อมูลระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเมืองมหาวิทยาลัยไม่ได้มีผลกระทบต่อการกลายเป็นเมืองในเชิงลบเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น งานของ อำนวย ทะพิงค์แก (2535) ซึ่งศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ และพบว่า มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนได้มีบทบาทในการผลิตบัณฑิตตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนทั้งโดยตรงและทางอ้อม ได้สนับสนุนการวิจัยที่มีผลต่อการวางแผนและประเมินผลการพัฒนาชุมชน ได้มีการให้บริการแก่ชุมชนทั้งที่เป็นบริการทางวิชาการและบริการชุมชนโดยตรง และได้ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประสาร วงศ์มณีรุ่ง และคณะ (2553) ที่ศึกษาทัศนคติของชุมชนและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อมหาวิทยาลัย ยกตัวอย่างความคิดเห็น เช่น งานวิจัยของมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นงานวิจัยที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์และแก้ไขปัญหาสังคมได้มาก บัณฑิตของมหาวิทยาลัยเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ชยัน อดทน สู้งาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น และคณาจารย์มีบทบาทในการชี้แนะและแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นต้น

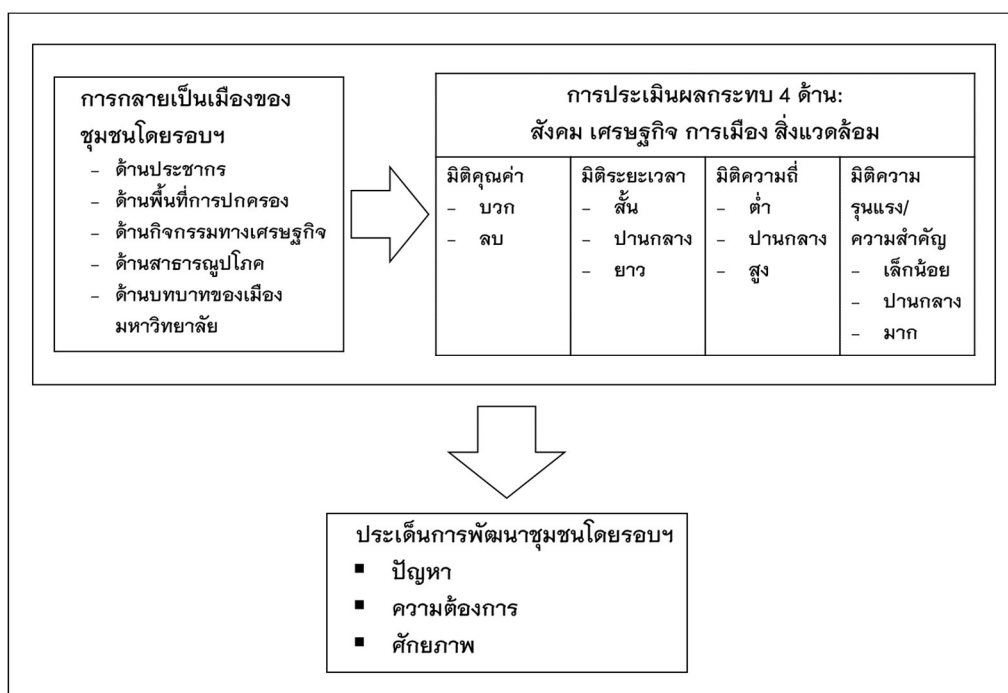
นอกจากนี้ งานวิจัยกลุ่มนี้ได้สรุปความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาเมืองมหาวิทยาลัยเอาไว้ ซึ่งนำมาสรุปได้สามประการด้วยกัน ได้แก่ (1) ในเมืองมหาวิทยาลัย ควรมีการวางแผนการพัฒนา วางผังเมือง และการจัดระเบียบที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา (เช่น ประสาร วงศ์มณีรุ่ง และคณะ, 2553; วิद्या

ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2560)

ปิตตังนาโพธิ์, 2555 ; ศรีนุรักษ์, 2554, 2554; สุภาวดี บุญยฉัตร และคณะ, 2546) (2) มหาวิทยาลัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประสานงานที่ดี เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริง (อำนวยการ ทะพิงค์แก, 2535) และ (3) มหาวิทยาลัยควรเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้มีแนวคิดว่าการกลายเป็นเมืองและการประเมินผลกระทบทางสังคมมากำหนดตนเป็นกรอบแนวคิดดังแสดงในภาพที่ 2 ซึ่งได้ระบุไว้ว่า ผลกระทบทางสังคมที่งานวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษาจะแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองและการบริหาร และด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะพิจารณาประเด็นผลกระทบแต่ละประเด็นใน 4 มิติ คือ มิติคุณค่า (เชิงบวกและเชิงลบ) มิติระยะเวลา (สั้น ปานกลาง ยาว) มิติความถี่ (ต่ำ ปานกลาง สูง) และมิติความรุนแรง/ความสำคัญ (น้อย ปานกลาง มาก) เพื่อทำการประเมินผลกระทบทางสังคม จากนั้นจึงจะนำเอาผลการประเมินที่ได้มาวิเคราะห์และจัดลำดับความเร่งด่วน/ความสำคัญสำหรับกำหนดประเด็นการพัฒนาชุมชนโดยรอบ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งปัญหาที่ต้องแก้ไข ความต้องการที่ต้องได้รับการตอบสนอง หรือศักยภาพที่ต้องได้รับการส่งเสริม

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อประเมินผลกระทบทางสังคมใน 4 มิติ คือ มิติเชิงคุณค่า มิติระยะเวลา มิติความถี่ และมิติความรุนแรง/ความสำคัญ ซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล 3 ประเภท คือ การวิจัยเอกสาร การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร

1.1. การเลือกแหล่งข้อมูล

ในการวิจัยเอกสาร แหล่งข้อมูลถูกจำกัดไว้เพียง 3 แหล่งด้วยกัน ได้แก่ (1) เอกสารของราชการ เช่น คำสั่ง ประกาศ จดหมายราชการ รายงานการศึกษาของหน่วยงานราชการ เป็นต้น (2) สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ เช่น บทความวิชาการ บทความวิจัย รายงานวิจัย เป็นต้น และ (3) ข่าวและบทความที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ทั้งแบบออนไลน์และไม่ออนไลน์ เช่น ข่าวหนังสือพิมพ์ คอลัมน์ในนิตยสารหรือหนังสือรวมบทความ เป็นต้น

1.2. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลถูกเก็บตามคำสำคัญที่กำหนดไว้สองกลุ่ม กลุ่มแรกมี 4 คำ คือ “การกลายเป็นเมือง” “เมืองมหาวิทยาลัย” “ผลกระทบทางสังคม” “ผลกระทบจากการดำเนินงาน” ซึ่งจะถูกนำไปใช้ในการคัดเลือก/สืบค้นเอกสารควบคู่กันไปกับกลุ่มที่สองซึ่งมีเพียงคำเดียว คือ “มหาวิทยาลัยพะเยา” ซึ่งจะช่วยจำกัดผลการค้นหาให้เฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลมาเข้ารหัส จัดกลุ่ม แล้ววิเคราะห์และประมวลผล เพื่อทำสรุปประเด็นผลกระทบและทำความเข้าใจเหตุผลของการเกิดขึ้นของผลกระทบเหล่านี้

2. การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

2.1. การเลือกแหล่งข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัยอื่นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดของโครงการวิจัยของตนเอง หรือเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่า การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (ดู Bryman, 2008, หน้า 295) โดยในการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ แหล่งข้อมูลได้ถูกกำหนดไว้เป็นโครงการวิจัย จำนวน 4 โครงการ ที่อยู่ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเดียวกัน คือ ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา: กรณีศึกษา ตำบลแม่กา” ซึ่งดำเนินการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2558-2559 ได้แก่

- (1) โครงการหมายเลข 1 คือ โครงการวิจัยเรื่อง “ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา” โดย ดารารัตน์ คำเป็ง
- (2) โครงการหมายเลข 2 คือ โครงการวิจัยเรื่อง “การกลายเป็นเมืองของตำบลแม่กาในมิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์” โดย นิศาชล พรหมรินทร์
- (3) โครงการหมายเลข 3 คือ โครงการวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในตำบลแม่กาหลังการตั้งมหาวิทยาลัยพะเยา” โดย ไพรินทร์ ชัดธิพงษ์

- (4) โครงการหมายเลข 4 คือ โครงการวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยพะเยาต่อชุมชนในเขตตำบลแม่กา” โดย ญัฐธีร์ สินธุาวา พงษ์พิพัฒน์

2.2. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

นักวิจัยในฐานะผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยได้ประสานงานและได้รับความยินยอมจากหัวหน้าโครงการวิจัยของสี่โครงการข้างต้นให้นำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยของแต่ละโครงการมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเช่นเดียวกันกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร

3. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3.1. การเลือกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อเลือกตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกลายเป็นเมืองเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ รวมจำนวน 18 คน ประกอบด้วย

- (1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกมหาวิทยาลัยพะเยาซึ่งเป็นผู้ที่อยู่อาศัย ใช้ชีวิต และไม่ได้เป็นบุคลากรหรือนิสิตของมหาวิทยาลัยพะเยา โดยผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนผู้นำชุมชนในตำบลแม่กา เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น จำนวน 14 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความคิดและประสบการณ์ที่จะช่วยประเมินผลกระทบในภาพรวมของชุมชนได้
- (2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในมหาวิทยาลัยพะเยา คือ บุคลากรและนิสิตในมหาวิทยาลัยพะเยา โดยผู้วิจัยได้เลือกหัวหน้าโครงการวิจัยที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จำนวน 4 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เนื่องจากนักวิจัยเหล่านี้ได้ทำการศึกษาการกลายเป็นเมืองของชุมชนตำบลแม่กามาแล้วและสามารถประเมินผลกระทบในภาพรวมได้

3.2. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นการสอบถามผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญเพื่อทำการประเมินผลกระทบที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในสี่มิติ ได้แก่ มิติคุณค่า มิติความรุนแรง/ความสำคัญ มิติระยะเวลา และมิติความถี่ โดยในส่วนของ การประเมินมิติคุณค่ามีตัวเลือกเพียงสองตัวเลือก คือ บวกและลบ ในขณะที่อีกสามมิติเป็นการประเมินสามระดับ คือ มาก (มีค่าเป็น 3) ปานกลาง (มีค่าเป็น 2) และน้อย (มีค่าเป็น 1)

ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์ในสองลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเช่นเดียวกับการวิจัยเอกสารและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ส่วนลักษณะที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายปิดที่สามารถนำมานับและคำนวณความถี่และค่าเฉลี่ย เพื่อนำไปจัดลำดับความเร่งด่วน/ความสำคัญของผลกระทบในท้ายที่สุด โดยเกณฑ์การแปลผลมิติความถี่ มิติระยะเวลา และมิติความถี่ คือ

เกณฑ์คะแนน	ความรุนแรง/ความสำคัญ	ระยะเวลา	ความถี่
1.00-1.66	น้อย	สั้น	น้อยครั้ง
1.67-2.33	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
2.34-3.00	มาก	ยาว	บ่อย

4. การตรวจสอบข้อมูลและข้อจำกัดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยให้มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วยเครื่องมือการเก็บข้อมูล (method triangulation) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 แบบ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลกระทบทางสังคมของงานวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญซึ่งเป็นผู้ประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นตัวแทนของความคิดเห็นของคนแม่กาได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ทว่า ความคิดเห็นเหล่านั้นยังไม่ใช่ตัวแทนของประชากรทั้งหมด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การสรุปผลการศึกษาวิจัยไปยังประชากร (generalization) ยังเป็นสิ่งที่พึงระวังและยังต้องการงานศึกษาเชิงปริมาณที่ครอบคลุมและมีความเป็นตัวแทนมากขึ้น

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้พบว่า ชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยาเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิมและชุมชนใหม่ ซึ่งการเติบโตของชุมชนใหม่ดำเนินไปควบคู่กับการเติบโตของมหาวิทยาลัยพะเยา นำไปสู่การกลายเป็นเมืองและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมืองดังนี้

1. การกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ พบว่า ความเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา โดยเฉพาะตำบลแม่กา เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในทุกมิติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวโน้มและคุณลักษณะความเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา

มิติความเป็นเมือง	แนวโน้มความเป็นเมือง	คุณลักษณะของความเป็นเมือง	แหล่งข้อมูลหลัก**
ด้านประชากรและวิถีชีวิต	เพิ่มขึ้น*	1. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2. อัตราการย้ายเข้าเพิ่มขึ้น 3. วิถีชีวิตของประชากรส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมเป็นวิถีชีวิตการรับจ้างและค้าขาย	- ข้อมูลสถิติและเอกสารจากหน่วยงานราชการต่างๆ - โครงการหมายเลข 3 - โครงการหมายเลข 4
ด้านพื้นที่การปกครอง	เพิ่มขึ้น	1. การยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กาเป็นเทศบาลตำบลแม่กา 2. รายได้ของ ทต. ที่เพิ่มขึ้น	- ข้อมูลและเอกสารจาก ทต.แม่กา - โครงการหมายเลข 1

ตารางที่ 2 แนวโน้มและคุณลักษณะความเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา (ต่อ)

มิติความเป็นเมือง	แนวโน้มความเป็นเมือง	คุณลักษณะของความเป็นเมือง	แหล่งข้อมูลหลัก**
ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	เพิ่มขึ้น*	1. การประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นในตำบลแม่กา 2. รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของตำบลแม่มากกว่ารายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของจังหวัดพะเยา	- ข้อมูลสถิติและเอกสารจากหน่วยงานราชการต่างๆ - โครงการหมายเลข 2
ด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก	เพิ่มขึ้น*	1. การเกิดขึ้นของสำนักงาน กฟผ. สาขาย่อยแม่กา 2. การพัฒนาระบบประปาในตำบลแม่กาโดย กปภ. 3. รูปแบบการตั้งบ้านเรือนเป็นแบบตึก บ้านปูน อาคารพาณิชย์ มากขึ้น 4. การเกิดขึ้นของร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าและบริการที่หลากหลายจำนวนมาก	- ข้อมูลสถิติและเอกสารจากหน่วยงานราชการต่างๆ - โครงการหมายเลข 1 - โครงการหมายเลข 2 - โครงการหมายเลข 3
ด้านบทบาทของเมืองมหาวิทยาลัย	เพิ่มขึ้น*	1. การกระจุกตัวของนิสิตในตำบลแม่กา 2. จำนวนหอพักที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว 3. การดำเนินกิจกรรมของมหาวิทยาลัยพะเยาที่หลากหลายในพื้นที่ตำบลแม่กา	- ข้อมูลสถิติและเอกสารจากหน่วยงานราชการต่างๆ - ข้อมูลสถิติและเอกสารจากมหาวิทยาลัยพะเยา - โครงการหมายเลข 3 - โครงการหมายเลข 4

* ความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นมีการกระจุกตัวอยู่ในบางหมู่บ้าน แต่มีความเป็นไปได้ที่จะขยายตัวจากศูนย์กลางซึ่งอยู่บริเวณหมู่บ้านที่มีมหาวิทยาลัยพะเยาตั้งอยู่ คือ หมู่ที่ 2 และ 16)

** ดู หมายเลขและชื่อโครงการได้จากหัวข้อ “การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ” ในบทความเดียวกันนี้

2. ผลกระทบทางสังคมจากการกลายเป็นเมือง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ พบว่า การกลายเป็นเมืองได้ก่อให้เกิดผลกระทบ 24 ประเด็นด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมาจำแนกออกตามสี่ประเภทของผลกระทบได้ คือ ผลกระทบด้านสังคม จำนวน 13 ประเด็น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ จำนวน 5 ประเด็น ผลกระทบด้านการเมือง จำนวน 2 ประเด็น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 ประเด็น และแต่ละประเด็นได้ถูกเข้ารหัสไว้เพื่อการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ดังสรุปไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลกระทบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองของชุมชนตำบลแม่กา

ประเภทของผลกระทบ	รหัสประเด็น	ประเด็นผลกระทบ
ด้านสังคม	soc001	การเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากรในเขตชุมชนแม่กาทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น การขายที่ดิน การสร้างหอพัก
	soc002	ชุมชนไม่ทราบทิศทางในการพัฒนาของมหาวิทยาลัยและแผนแม่บทของมหาวิทยาลัยว่าเป็นอย่างไร
	soc003	การเจริญเติบโตของชุมชนและมหาวิทยาลัยไม่สัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบ
	soc004	ด้านการเรียนการสอน บางรายวิชาต้องมีการนํานิสิตเข้าชุมชน แต่ไม่มีการวางแผนที่ดีก่อน จึงก่อให้เกิดปัญหาและชุมชนซ้ำ
	soc005	ขาดช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน จึงก่อให้เกิดปัญหาในการสื่อสารและการเข้าใจผิด
	soc006	การพัฒนาและการก่อสร้างต่างๆ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน
	soc007	ชุมชนมีความคาดหวังในเรื่องโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และการเข้าทำงานในมหาวิทยาลัย แต่ปัญหาสำคัญคือความสามารถ ศักยภาพของคนในชุมชนเพียงพอหรือไม่ คนในพื้นที่ไม่สามารถแข่งขันกับพื้นที่โดยรอบได้หรือไม่
	soc008	การขาดการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนในการดำเนินงานต่างๆ ร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถสร้างทีมในการทำงานร่วมกัน
	soc009	ชุมชนไม่ได้รับผลที่เป็นรูปธรรมจากการให้ข้อมูลต่างๆ แก่นิสิต หรือ อาจารย์ที่เข้ามาในพื้นที่
	soc010	การทำงานของอาจารย์หรือนักวิจัยเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองมากกว่าเพื่อชุมชน ส่งผลกระทบบระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย ระหว่างนิสิตกับอาจารย์ ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์

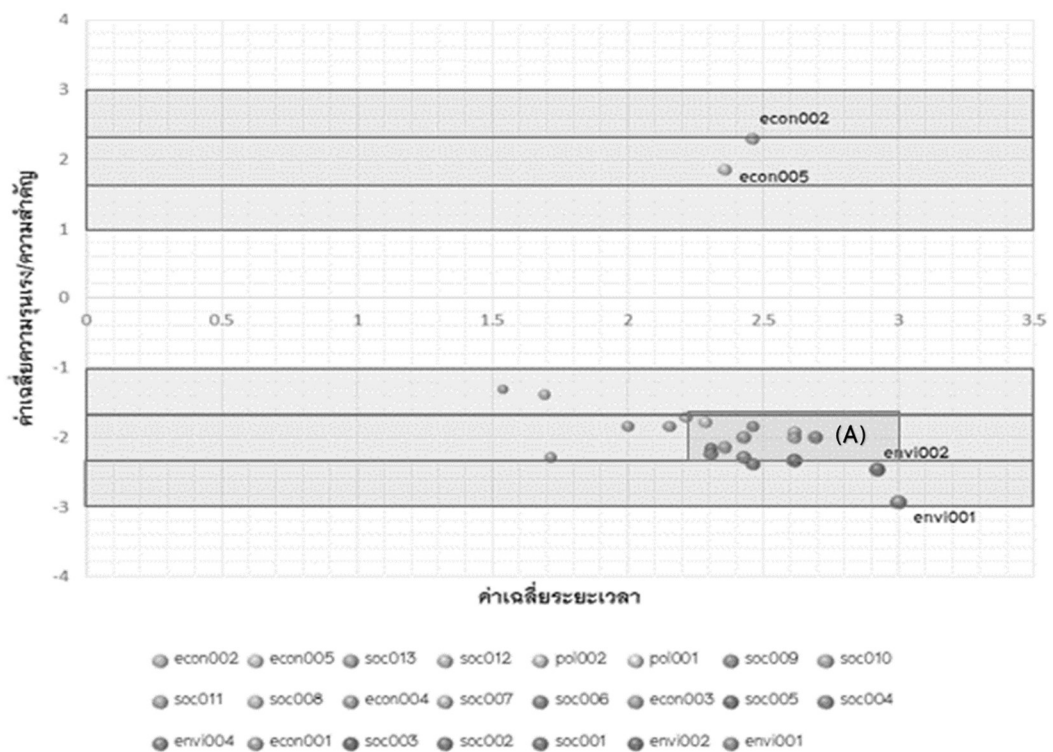
ตารางที่ 3 สรุปผลกระทบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองของชุมชนตำบลแม่กา (ต่อ)

ประเภทของผลกระทบ	รหัสประเด็น	ประเด็นผลกระทบ
	soc011	งานวิจัยหรือการช่วยเหลือที่ให้แกชุมชนไม่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการหรือปัญหาของชุมชน
	soc012	คณะหรือหลักสูตรที่มีไม่สอดคล้องกับพื้นที่ในชุมชนแม่กา
	soc013	ผู้นำชุมชนมีทัศนคติในด้านลบต่อมหาวิทยาลัย ส่งผลให้คนในชุมชนมีทัศนคติในทางลบต่อมหาวิทยาลัยเช่นกัน
ด้านเศรษฐกิจ	econ001	กลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ได้รับประโยชน์ใดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น
	econ002	อาชีพหลักเปลี่ยนแปลงไปและมีความหลากหลายมากขึ้น จากทำไร่/ทำนา/ทำสวนเป็นรับจ้าง/ค้าขาย
	econ003	มีการลงทุนต่างๆ แต่รายได้จริงไม่ลงไปสู่ชุมชนอย่างแท้จริง
	econ004	เศรษฐกิจเติบโตไวเกินไป
	econ005	เศรษฐกิจดีขึ้นแต่คุณภาพชีวิตต่ำ
ด้านการเมือง	pol001	ชาวบ้านมีความสนใจในการเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านน้อยลง เนื่องจากส่วนใหญ่เปลี่ยนเวลาทำงาน และเกิดความเบื่อหน่ายและไม่มีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
	pol002	ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมทำกิจกรรมของหมู่บ้านตามประเพณีต่างๆ ลดลง
ด้านสิ่งแวดล้อม	envi001	ปัญหาการทิ้งขยะ
	envi002	แหล่งน้ำไม่พอเพียง ซึ่งเกิดจากสภาพอากาศและการบริหารจัดการที่ไม่ดี
	envi003	ปัญหาอากาศ ไฟไหม้ป่า
	envi004	ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มี มหาวิทยาลัยยังไม่สามารถเป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาได้ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือในการดำเนินการ

เมื่อนำประเด็นผลกระทบเหล่านี้มาประเมินด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญพบว่า ผลกระทบทั้งหมดสามารถนำมาจำแนกออกเป็นห้ากลุ่มตามความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลกับมิติความเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา โดยในแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผลกระทบทั้ง 22 ประเด็นสามารถจำแนกออกได้เป็นห้ากลุ่ม (a)-(e) ซึ่งกลุ่ม (a) แสดงให้เห็นว่าผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองมหาวิทยาลัยมีจำนวนทั้งสิ้น 10 ประเด็น กลุ่ม(b) แสดงจำนวนผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองด้านเศรษฐกิจ 5 ประเด็น และสามกลุ่มสุดท้าย แสดงให้เห็นจำนวนของผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองด้านพื้นที่การปกครอง (c) ด้านประชากร (d) และด้านสาธารณสุข (e) ว่า จำแนกออกได้เป็นกลุ่มละ 3 ประเด็น

มิติความเป็นเมือง	จำนวนผลกระทบที่เกิดขึ้น										
(a) เมืองมหาวิทยาลัย	soc002	soc003	soc004	soc005	soc008	soc009	soc010	soc011	soc012	envi004	10
(b) กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	econ001	econ002	econ003	econ004	econ005						5
(c) พื้นที่การปกครองฯ	soc013	pol001	pol002								3
(d) ประชากรฯ	soc001	soc007	envi001								3
(e) สาธารณูปโภคฯ	soc006	envi002	envi003								3

ภาพที่ 3 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบฯ

ภาพที่ 4 ผลการประเมินผลกระทบในมิติคุณค่า ความรุนแรง/ความสำคัญ ระยะเวลา และความถี่

นอกจากนี้ ในภาพรวมที่แสดงไว้ในแผนภาพที่ 4 ยังพบว่า ผลกระทบส่วนใหญ่ถูกประเมินเป็นผลกระทบเชิงลบซึ่งมีความรุนแรง/ความสำคัญปานกลางและเกิดมาเป็นเวลานานและบ่อยครั้ง โดยในกรอบสี่เหลี่ยม (A) ในแผนภาพที่ 4 แสดงให้เห็นการกระจุกตัวของประเด็นผลกระทบ 12 ประเด็น ซึ่งเป็นโซนผลกระทบเชิงลบ (-) ที่มีค่าเฉลี่ยความรุนแรง/ความสำคัญอยู่ในช่วงระหว่าง 1.67-2.33 ซึ่งหมายถึง มีความรุนแรง/ความสำคัญปานกลาง และค่าเฉลี่ยระยะเวลาอยู่ในช่วง 2.34-3.00 ซึ่งหมายถึง เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน

3. ความเร่งด่วนของปัญหา ศักยภาพ และความต้องการของชุมชนโดยรอบฯ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง พบว่า ความเร่งด่วนของปัญหา ศักยภาพ และความต้องการของชุมชน สรุปได้สามประการดังนี้

- 1) ปัญหาของชุมชนตำบลแม่กา หรือ ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองฯ มีทั้งหมด 22 ประเด็น จำแนกออกได้เป็นสามกลุ่มตามระดับความรุนแรง กลุ่มแรก คือ ปัญหาของชุมชนที่มีความรุนแรงระดับมากมีจำนวน 5 ประเด็น กลุ่มที่สอง คือ ปัญหาที่มีความรุนแรงระดับปานกลางมีจำนวน 15 ประเด็น และกลุ่มที่สาม คือ ปัญหาที่มีความรุนแรงระดับน้อยมีจำนวน 2 ประเด็น โดยประเด็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุดและควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนสามอันดับแรก คือ ปัญหาการทิ้งขยะ (envi001) ปัญหาแหล่งน้ำไม่พอเพียง (envi002) และปัญหาอากาศ ฟ้าไหม้ป่า (envi003) ตามลำดับ
- 2) ศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน หมายถึง ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองฯ ซึ่งมีเพียงสองประเด็นและเป็นประเด็นด้านเศรษฐกิจที่ได้รับการประเมินความสำคัญไว้ในระดับปานกลางทั้งสองประเด็น โดยศักยภาพของชุมชนที่มีค่าเฉลี่ยความสำคัญอันดับแรก คือ การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก (econ002) และศักยภาพที่มีความสำคัญอันดับสอง คือ เศรษฐกิจที่ดีขึ้น (econ005)
- 3) ความต้องการของชุมชน สามารถสรุปได้สามประการหลัก ประการที่หนึ่ง คือ ชุมชนต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนที่มหาวิทยาลัยพะเยาเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และชุมชนเองต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยด้วย ประการที่สอง ชุมชนต้องการเห็นมหาวิทยาลัยพะเยานำทรัพยากรคน เงิน และความรู้มาสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนในด้านต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชน และประการที่สาม ชุมชนต้องการเห็นระบบการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน เช่น ระบบการสื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ระบบการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ระบบการวางแผนร่วมกัน เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

การกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา โดยเฉพาะตำบลแม่กา ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่มหาวิทยาลัยพะเยาได้เข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่กาในปี พ.ศ.2542 ซึ่งความเป็นเมืองของตำบลแม่กาได้เพิ่มขึ้นในทั้ง 5 มิติของการกลายเป็นเมือง ได้แก่ มิติด้านประชากรและวิถีชีวิต มิติด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มิติด้านพื้นที่การปกครอง มิติด้านสาธารณูปโภค และมิติด้านเมืองมหาวิทยาลัย

ผลกระทบทางสังคมที่สรุปได้จากการศึกษามีทั้งหมด 24 ประเด็น ซึ่งสามารถนำมาจำแนกออกเป็นห้ากลุ่มตามความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลกับมิติความเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองมหาวิทยาลัย 10 ประเด็น ผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองด้านเศรษฐกิจ 5 ประเด็น ผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมืองด้านพื้นที่การปกครอง 3 ประเด็น ด้านประชากร 3 ประเด็น และด้านสาธารณูปโภค 3 ประเด็น และจากการประเมินผลกระทบทั้งหมด 24 ประเด็น พบว่า ส่วนใหญ่ถูกประเมินเป็นผลกระทบเชิงลบซึ่งมีความรุนแรง/ความสำคัญมากและเกิดมาแล้วเป็นเวลานานและบ่อยครั้ง

เมื่อนำผลการประเมินผลกระทบมาจัดลำดับความเร่งด่วนของปัญหาและศักยภาพของชุมชนตำบลแม่กา พบว่า ปัญหาของชุมชนตำบลแม่กาหรือผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองฯ มีทั้งหมด 22 ประเด็น โดยประเด็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุด คือ ปัญหาการทิ้งขยะ ส่วนศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนหรือผลกระทบเชิงบวกที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองฯ มีเพียง 2 ประเด็นและเป็นประเด็นด้านเศรษฐกิจที่ได้รับการประเมินความสำคัญไว้ในระดับปานกลางทั้งสองประเด็น โดยศักยภาพของชุมชนที่มีค่าเฉลี่ยความสำคัญอันดับแรก คือ การที่อาชีพมีความหลากหลายมากขึ้น ส่วนความต้องการหลักของชุมชนในการพัฒนาตำบลแม่กา คือ ต้องการเห็นชุมชนและมหาวิทยาลัยพะเยาทำงานร่วมกันมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การกลายเป็นเมืองของชุมชนตำบลแม่กาได้ถูกวิเคราะห์ในห้าด้าน ได้แก่ ด้านประชากร ด้านพื้นที่การปกครอง ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม และด้านบทบาทของเมืองมหาวิทยาลัย โดยในสี่ด้านแรกเป็นการวิเคราะห์การกลายเป็นเมืองทั่วไปตามกรอบแนวคิดที่สังเคราะห์จากงานวิชาการภาษาไทย (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2541; ดารณี บัญชรเทวกุล, 2551; ปกรณ์ เมฆแสงสวย, 2548; วิไล วงศ์สืบชาติ, 2535; สมชาย เตชะพรหมพันธุ์, 2522) และภาษาอังกฤษ (Champion & Hugo, 2004; McGee, 1971; Tisdale, 1942) ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัย พบว่า ชุมชนตำบลแม่กาได้ “กลายเป็นเมือง” หรือมี “ความเป็นเมือง” เพิ่มขึ้นตามที่ได้มีการศึกษาและเสนอแนะไว้ในงานดังกล่าว

สำหรับด้านบทบาทของเมืองมหาวิทยาลัย ผลการศึกษา พบว่า ตำบลแม่กา กำลังกลายเป็นเมืองมหาวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะของการเกิดการกระจุกตัวของนิสิต การประกอบกิจการที่ตอบสนองความต้องการของนิสิต เช่น หอพัก ร้านค้า เป็นต้น และการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ชุมชน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาจำนวนมาก เช่น งานของ วิद्या ปิตตังนาโพธิ์ (2555) ประสาร วงศ์มณีรุ่ง และคณะ (2553) ศรศักดิ์ สัตยานุวัตร (2550) กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2550) สุภาวดี บุญยฉัตร และคณะ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2560)

(2546) Akpan (2006, 29-36 อ้างใน ดารารัตน์ คำเป็ง 2559) Chao Ye และคณะ (2014, 264-272 อ้างใน ดารารัตน์ คำเป็ง 2559) และ สุดารัตน์ อุทธารัตน์ และ ณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์ (2554) เป็นต้น

ความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตำบลแม่กาอย่างมาก โดยการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ถูกวิเคราะห์และประเมินในลักษณะของการประเมินผลกระทบทางสังคม โดยผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของผลกระทบตามเนื้อหาออกเป็นสี่ด้าน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม และประเมินผลกระทบใน 4 มิติ คือ มิติเชิงคุณค่า (ผลกระทบเชิงบวกและลบ) มิติความรุนแรง/ความสำคัญ มิติระยะเวลา และมิติความถี่ ข้อสรุปของการประเมินผลกระทบทางสังคม พบว่า ปัญหาที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองเกิดขึ้นในทุกด้านของผลกระทบ โดยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุด และข้อเรียกร้องที่สะท้อนจากความต้องการของชุมชน คือ การแสดงบทบาทของมหาวิทยาลัยพะเยาในการร่วมพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งผลการประเมินเหล่านี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับงานของ สุดารัตน์ อุทธารัตน์ และ ณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์ (2554) วิติยา ปิตตังนาโพธิ์ (2555) และ สุภาวดี บุญยฉัตร และคณะ (2546) ซึ่งมีข้อสรุปว่าด้วยปัญหาของการกลายเป็นเมืองมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรอบ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการกลายเป็นเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยาส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่หลากหลายและซับซ้อน ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจป้องกันและบรรเทาได้หากมีการวางแผนการพัฒนาร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตำบลแม่กาสองประการ ได้แก่

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตำบลแม่กาควรมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือมีการตรวจสอบข้อมูลระหว่างกันให้มากขึ้น
- 2) มหาวิทยาลัยพะเยาและชุมชนตำบลแม่กาควรร่วมกันออกแบบช่องทางหรือระบบการสื่อสารระหว่างกัน อย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของตำบลแม่กาในด้านต่างๆ โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศหรือสถิติเชิงปริมาณขั้นสูงในการประมวลผลภาพสถานการณ์ของพื้นที่
- 2) เลือกบางประเด็นจากงานชิ้นนี้ไปศึกษาต่อในเชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองในเชิงเรื่องเล่า (narrative) ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2550). *ทัศนคติของชุมชนรอบมหาวิทยาลัยที่มีต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม* (รายงานการวิจัยสถาบัน). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2560)

- ขวัญ สงวนเสริมศรี. (2554). รายงานการวิจัย "วิถีชุมชนคนแม่กา (Mae Ka People's Ways of Life)". พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- จิระวัฒน์ หมั่นงาน และคณะ. (2549). ผลกระทบทางเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ชญาณัฐ จันทรคำ. (2556). ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอันอาจเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยแม่เหิยน้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชมพู พงศ์เพชรประยูร. (2549). ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากโครงการท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ: ศึกษากรณีชุมชนตำบลหนองปรือ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. รายงานการศึกษาปัญหาพิเศษปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2541). เมืองและการผังเมืองในประเทศไทย กรณีเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- ดารณี บัญชรเทวกุล. (2551). กระบวนการเป็นเมือง: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดาร์รัตน์ คำเป็ง. (2559). ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา. (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ดำรงศักดิ์ จันทพิชัย. (2547). การบริหารชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เบญจวรรณ วงศ์คำ. (2550). ย้อนคุณค่าอดีต...ปรับใช้ปัจจุบัน...ภูมิคุ้มกันอนาคต "คนเวียงบัว". กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปกรณ์ เมฆแสงสว. (2548). การประยุกต์ใช้ระบบภูมิสารสนเทศเพื่อการศึกษาผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองต่อปัญหาขยะในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประสาร วงศ์มณีรุ่ง และคณะ. (2553). ทศนคติของชุมชนและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- รพีพงษ์ กันยะมี. (2546). กระบวนการจัดการกับปัญหาอันเกิดจากภาวะความเจ็บป่วยของคนจนที่ติดเชื้อเอชไอวีในชนบท: กรณีศึกษากลุ่มกุหลาบเหลือง ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิद्या ปิตตังนาโพธิ์. (2555). โครงการขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัยต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชนโดยรอบกรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิไล วงศ์สืบชาติ. (2535). การจำแนกความแตกต่างระหว่างเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบกรณีประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ศรศักดิ์ สัตยานุวัตร. (2550). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยต่อชุมชน: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2557). *กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- สมชาย เตชะพรหมพันธุ์. (2522). *ภูมิศาสตร์เมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการผังเมือง "ผังเมืองรวมชุมชนบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา"*. พะเยา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา.
- สุภารัตน์ อุตธารัตน์ และ ณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์. (2554). "ผลกระทบจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต่อสุขภาวะของผู้อยู่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ (รายงานการวิจัย)". เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพจน์ บุรพุกสลศรี. (2531). *สถิติวัดสภาวะชุมชนเมือง*. นครปฐม: ภาควิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาวดี บุญฉัตร และคณะ. (2546). ผลกระทบของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยต่อชุมชนโดยรอบ. *วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ*, 35(2), 263-265.
- อรุณ สถิตพงศ์สถาพร. (2558). *การกระจายตัวของความเป็นเมือง: เทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่ติดชายแดน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อำนวย ทะพิงค์แก. (2535). *มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาชุมชนเพื่อความมั่นคงของชาติ: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน.
- อำนวย วงษ์พานิช. (2549). *การศึกษาผลกระทบทางสังคมอันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างท่าส่งก๊าซธรรมชาติที่มีผลต่อประชาชนตามแนววางท่าส่งก๊าซธรรมชาติ: กรณีศึกษาในพื้นที่ อำเภอบางบาล และอำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี*. รายงานการศึกษาปัญหาพิเศษปริญญาตรี ภาควิชาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods* (3rd ed.). Oxford, [England] ; New York, N.Y.: Oxford University Press.
- Burdge, R. J. (2003). The practice of social impact assessment background. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(2), 84-88. doi: 10.3152/147154603781766356
- Champion, T., & Hugo, G. (2004). *New forms of urbanization: beyond the urban-rural dichotomy*. Ashgate Publishing.
- Esteves, A. M., Franks, D., & Vanclay, F. (2012). Social impact assessment: the state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), 34-42. doi: 10.1080/14615517.2012.660356.

- McGee, T. G. (1971). *The urbanization process in the third world*. London: G. Bell and Sons, Ltd.
- Tisdale, H. (1942). The Process of Urbanization. *Social Forces*, 20(3), 311-316.
- Vanclay, F. (2003). International Principles For Social Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 5-12. doi: 10.3152/147154603781766491
- Webler, T., Kastenholz, H., & Renn, O. (1995). Public participation in impact assessment: A social learning perspective. *Environmental Impact Assessment Review*, 15(5), 443-463. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/0195-9255\(95\)00043-E](http://dx.doi.org/10.1016/0195-9255(95)00043-E).

Translated Thai Reference

- Banchondhewakul, D. (2013). *Urbanization: changes in developing countries (5th ed.)*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Bunyachat, S. et al. (2003). Impacts of university establishment on surrounding communities. *Journal of National Research Council Thailand*, 35(2), 263-265. (In Thai)
- Burapakusolsri, S. (1988). *Statistics for Urbanism Measurement*. Nakonpathom: Department of Mathematics, Faculty of Science, Silpakorn University. (In Thai)
- Chankham, C. (2013). *Social and environmental impacts from reservoir construction project in Mae Hia Noi, Mueng Chiang Mai District*. Thesis for MA in Human and Environment Management, Chiang Mai University. (In Thai)
- Charoenmuang, D.A. (1998). *Urbanism and urban planning in Thailand: the case of Chiang Mai*. Chiang Mai: Ming Mueang Press. (In Thai)
- Division of Planning, Mahasarakam University. (2007). *Attitudes of surrounding communities towards Mahasarakam University* (Report). Mahasarakam: Mahasarakam University. (In Thai)
- Ganyamee, R. (2003). *Problem-solving process of HIV patients' sickness in rural area: the case of Yellow Rose group in Maeka Subdistrict, Meung, Phayao*. Thesis for Master degree of , Arts in Rural Studies and Development, Thammasat University. (In Thai)
- Juntothai, D. (2004). *Urban management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press. (In Thai)
- Khampeng, D. (2016). *Political participation in communities surrounding the University of Phayao* (Research Report). Phayao: University of Phayao. (In Thai)
- Man-ngan, J. et al. (2006). *Economic impacts on communities in Maeka Subdistrict, Mueng District, Phayao*. Independent Study for Master degree in Business Management, University of Phayao. (In Thai)

-
- Meksangsuay, P. (2005). *Application of GIS for the study of urbanization impacts on waste problems in Muang Supanburi District*. Thesis for Master degree of Science in Environmental Science, Kasetsart University, Bangkok. (In Thai)
- Phayao Office of Urban Planning. (2014). *Urban planning of communities surrounding the University of Phayao, Phayao*. Phayao. (In Thai)
- Pittangnabodhi, W. (2012). *Urbanization of university town and changes in surrounding communities: the case of Naresuan University, Pitsanulok*. (Report). Pitsanulok: Naresuan University. (In Thai)
- Pongpetprayoon, C. (2006). *Social impacts from Suvarnabhumi Airport project: the case of Nong Prue Subdistrict, Bang Pli District, Samutprakan*. Special problem study for Master degree of Public Administration in Public Policy, Burapha University. (In Thai)
- Sa-nguansemsri, K. (2011). *Mae Ka People's Ways of Life* (Report). Phayao: University of Phayao. (In Thai)
- Satitpongstapon, A. (2015). *Expansion of urbanism: Metropolitan Municipalities and Bordside Municipalities*. Bangkok: Center of Metropolitan and City Studies, Rangsit University. (In Thai)
- Sattayanuwat, S. (2007). *Economic impacts of university on communities: the case of private universities*. Thesis for Master degree in Human Development Economics, Srinakharinwirot University. (In Thai)
- Ta-pinggae, A. (1992). *University and community development for national security: the case of Chiang Mai*. Bangkok: Programme of Public-Private Cooperation for National Security. (In Thai)
- Techaprompan, S. (1979). *Urban geography*. Bangkok: Rungwathana Press. (In Thai)
- Thai Environment Institute. (2014). *Urbanization in Thailand*. Bangkok: Thai Environment Institute. (In Thai)
- Uttarat, S. and Srinurak, N. (2011). *Impacts of the expansion of Chiang Mai University on well-being of residents in Suthep Municipal Area* (Report). Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University. (In Thai)
- Wongkham, B. (2007). *Revisiting value of the past... applying for the present... protecting the future of "Wieng Bua people"*. Bangkok: Thailand Research Fund. (In Thai)
- Wongmaneeroong, P. et al. (2010). *Attitudes of and impacts on communities surrounding Maejo University* (Research Report). Chiang Mai: Maejo University. (In Thai)

- Wongpanich, A. (2006). *The study of social impacts from the project of pipelines for natural gas on nearby residents: the case of Panthong District and Mueng District, Chonburi*. Special Problem Study for Master degree of Public Administration in General Administration, Burapha University. (In Thai)
- Wongsuebchat, W. (1992). *Differentiation between cities: comparative study of Thailand and US*. Bangkok: Population Studies Institute, Chulalongkorn University. (In Thai)